

De Klederdracht van Hindelopen door Dr F. S. Sixma van Heemstra. Uitgaaf van de Hidde Nijland Stichting te Hindelopen 1950, prijs f 4,50.

Toen de Redactie van de Vrije Fries mij verzocht mijn oordeel over bovengenoemd proefschrift te geven, heb ik dat gaarne aangenomen, omdat ik met het onderzoek van de Hindeloper cultuur en verzamelen van voorwerpen daarvan reeds in 1898 ben begonnen en dit herhaaldelijk heb voortgezet, speciaal ook in verband met de portretten galerij van Friese klederdrachten in het Coulonhuis, Doelestraat 8, te Leeuwarden.

Het boek geeft in 154 bladzijden een nuttig compendium van het behandelde onderwerp.

De inleiding geeft de bibliographie, de beide volgende hoofdstukken een beschrijving van de Hindelooper kledingstukken, van de 16e tot en met de 19e eeuw.

Natuurlijk zijn de bronnen voor de beide eerste eeuwen uiterst schaars, doch gelukkig toch nog even voldoende, om het archaische karakter aan te geven.

De schrijver heeft bij zijn studie zich geruime tijd opgehouden te Leeuwarden en te Hindelopen, waar hij de beide hoofdbronnen dezer cultuur: het Fries Museum en het Hidde Nijland Museum grondig heeft bestudeerd. Zijn grote belangstelling voor het Hindeloper Museum is zeker ook niet vreemd aan de grondige restauratie, die dit museum in de laatste jaren heeft ondergaan, door welke restauratie dit mooie en nuttige museumpje werkelijk van de ondergang is gered.

Het is aangenaam, dat de schrijver zich niet uitsluitend tot de Hinde-

loper drachten heeft bepaald, doch ook over onze grenzen heeft gezien.

Drachten uit Oost- en Noord-Friesland en uit alle aan zee gelegen landen in Europa, geven volksdrachten, die op een of andere wijze vergelijkingspunten opleveren. Ik kwam daarbij ook een oude kennis tegen, n.l. Das Trachtenbuch des Christof Weiditz von Seinen Reisen nach Spaniën und den Niederlanden in 1531/32.

In 1927 toen het opnieuw uitgegeven is, had ik er reeds verschillende natekeningen naar gemaakt, die mij nu weder te pas kwamen.

Vergelijkingen met klederdrachten uit Denemarken, Zweden. Noorwegen, Noord-Duitsland tot in Polen, Vlaanderen, Frankrijk, Portugal, Spanje en Italië liggen bij iedere serieuze Nederlandse klederdrachtenstudie voor het grijpen.

Hoofdstuk IV handelt over de gebatikte en gedrukte sitzen „chintz of Calicots”, die zo’n grote invloed hebben gehad op de Hindeloper drachten van de 18e en de 19e eeuw, dat een Oosterse Groot-vorst jaren geleden bij een bezoek aan het Fries Museum, voor een z.g.n. Hindeloper beddesprei staande, uitriep: „Coromandel”.

Hij sloeg daarmee direct de spijker op de kop, want de kust van Coromandel was het land, vanwaar de kooplieden van de V.O.C. oorspronkelijk de sitsen haalden, die door de Hindelopers aan het Amsterdamse comptoir der Compagnie werden gekocht.

In verband hiermee wijs ik nog op het groot folio prachtwerk over de sitsen, dat zich bevindt in onze Provinciale Bibliotheek.

Toen dit boek in 1921 verscheen, verzocht ik de bibliothecaris dat boek te doen aanschaffen¹⁾.

Ofschoon het een duur boek was, dat destijds reeds f 300,— kostte en dat nu misschien wel f 3.000,— zou moeten kosten, werd gelukkig besloten het aan te schaffen.

Het is een gang naar de Tweebaksmarkt waard, om het gratis te bezien, veel goedkoper en niet minder prettig, dan een gang naar de bioscoop of het voetbalveld, hoe nuttig dit laatste ook moge zijn.

Hoofdstuk V bevat interessante gegevens over de overgang naar een nieuwe dracht en VI over de herkomst.

Met dit laatste komen we, wat we voor de Hindeloper cultuur zouden kunnen noemen in „de voorhistorische tijd” en moeten dus met hypothesen werken.

We zijn hierop natuurlijk aangewezen, daar alle directe bronnen verdwenen zijn.

Een korte conclusie en een zeer nuttig register, dat niet minder dan 9 bladzijden beslaat, besluit het vlot geschreven boek.

En nu mijn aanmerkingen.

De schrijver zal het zelf wel met mij eens zijn, dat het boek veel aan waarde zou hebben gewonnen, wanneer het stijfvol afbeeldingen, liefst nog wel gekleurde zou hebben gestaan.

Dat kan ook wel gemakkelijk, als je er dan maar een grote, goed gevulde geldbuidel bijgeeft.

Toen ik het boek ging lezen, ben ik eerst in de Princessehof biblio-

¹⁾ G. P. Baker, Calicot painting and printing in the 17th and 18th Centuries.

theek gaan duiken, waar ik spoedig enige portefeuilles met door mij bijeengezochte Hindeloper prenten vond.

Ieder ander kan dit gemakkelijk navolgen, door even naar het Fries museum te gaan, om daar de vele Hindeloper prenten van de oud Hindeloper schoolmeester Lap en van anderen in de bibliotheek te bekijken.

Ieder, die lid is van het Museum vindt daar een vrij onthaal, en welke goede Fries, die enige culturele belangstelling heeft, is nu geen lid van het Fries Genootschap?

Natuurlijk komen wij in het hoofdstuk over de herkomst terecht bij de aloude Friese, op Bourgondië, uiteindelijk zelfs op Italië, georiënteerde klederdracht, terecht, de z.g.n. „Manninga Tracht”. Op het woord Manninga vindt men in het register dan ook niet minder dan een zestal verwijzingen.

Hoe zou het ook anders kunnen: Merten Hamkema geschiedschrijver uit Follega, meer bekend, onder zijn verlatijnste naam, als: Martinus Hamconius, die zijn levenlang in de Friese Zuidwesthoek o.a. als Grietman en Dijkgraaf verbleef, schreef in 1609 in zijn „Verthoninge der Coningen, Bisschoppen, Princen, Potestaten, Heeren ende Graven van Frieslandt”, dat reeds in de 16e eeuw „de kleederdracht te Hindeloopen anders was, dan de elders in Friesland gedragene”.

De Oost-Friese Jonker Unico Manninga beschreef en illustreerde in die zelfde eeuw de toen uitstervende, nog door zijn Grootmoeder gedragen aloude Friese dracht.

Het wederzijdse verband met de oude Hindeloper dracht spreekt duidelijk uit Hamconius Kroniek, w.i. onder meer is opgenomen de afbeelding van een West-Lauwerse Friezin, in de Manninga dracht.

In het Princessehof en het Coulonhuis worden geëxposeerd vergrote afbeeldingen en vergulde nabootsingen van lijfssieraden (pael en esschart) terwijl vele kasten, kisten, koffertjes (buddes) spanen dozen enz. aldaar gevuld zijn met oude Hindeloper kleren en kledingstoffen.

Hieronder zijn de grote collecties o.a. van de families: Rinia van Nauta uit Hindlopen en Sluijterman uit Workum. Vooral de lapjes met allerlei typische namen (lytz koolblede, brn klaverblede of klaibladde, bargeblommede, naigel- of naggelblomkede, vjuwerblokkede, damkede, pauwsfeerede, brungeppede, spjeldehade, zwart koehoarnde, talhautede, krentekoekede, inkhuser krabbede, great rekruskede enz. zijn in de verzamelingen van de oude Hindeloper families, een nadere bestudering meer dan waard.

Ook dr van Heemstra wijdt aan deze „Echantillons, d' etoffes pour la plupart orientales, et en stile Ecossais, que les femmes de Hindelopen portaient autrefois” verscheidene bladzijden.

Ik heb op de zolder van het Coulonhuis nog menige antiquiteit, die wat bijzonders te vertellen heeft, o.a. een vurenhouten dekenkist uit Dalekarnie (Zweden) van binnen beschilderd met een bruidsstoet te paard, door de antiquair Gerbenzon gevonden op Terschelling, een garenwinder uit het werk- of armhuis te Hindelopen, fragmenten van beschilderde kamerbetimmeringen, verzamelingen van stoven, mangelplanken, taaiplanken enz.

Naast Chinees theegoed vormt het blauwe laat-Mingkraakporcelein

(pannen, klapmutsen, kraaikoppen enz.) vrijwel het enige Oost-Aziatische porcelein, dat in Hindelopen, evenals in Voor-Indië, het herkomstland van de kleurige sitsen, ruimschoots te vinden was. In het Princessehof heb ik in de reuzeglazenkast in de goudleer tuinkamer, de woonkamer van Marijke-moui een van de grootste, misschien wel de grootste verzameling daarvan.

Op de lijst of kraak boven de deuren, kasten en bedsteden in mijn studeerkamer in het Princessehof staat nog een verzameling 17e en 18e eeuwse nabootsing van Chinese kraakschotels in Japans porcelein en majolica uit Delft, Hamburg, Hanau, Frankfort, Nevers, enz.

Liefde voor de Hindeloper cultuur brengt ook met zich mee het vormen van een verzameling min of meer rijk of niet besneden nautilusschelpen, cocosnootdoppen, struis-, emu- of casusaris-eieren. Een prachtige Leeuwarder zilver montering, uit 1684, van een cocosnootbeker, die ik eens voor het Fries Museum verwierf, was aanleiding voor mij om een vijftiental dezer oude kunstnijverheidsstukjes in de omgeving van Hindelopen bijeen te garen.

Voor de aardigheid liet ik een fraaie, in de 17e eeuw besneden nautilus schelp met verwerking van antieke beeldjes door de Leeuwarder koperdrijver Johannes van der Veen, die zijn bedrijfje nog uitoefent in zijn werkplaatsje in de Wolvesteeg te Leeuwarden, monteren.

Zodra de restauratie van het Princessehof zijn beslag heeft, ik hoop in Augustus a.s., zal ik dit merkwaardige kunstnijverheidsproduct eens laten zien.

Wie de oude kunstenaars waren, die deze noten, schelpen en eieren kunstig versierden, zal wel altijd een raadsel blijven, daar wij slechts de naam van één enkele kunstenaar in Nederland kennen.

Dit was John Osborn, baleinwerker uit Worcestershire, die zich nog jong in het begin van de 17e eeuw te Amsterdam vestigde. Zie Oud Holland, 33e jaargang 1915.

Dat er in de 17e en 18e eeuw ook dergelijke kunstnijveren in Friesland hebben gewerkt bewijzen de vele tabaks- en snuifdozen en verdere kunstnijverheidsvoorwerpen, die in het Fries Museum, in het Princessehof, in het Coulonhuis en in mijn bibliotheek bewaard worden.

Ook heb ik in mijn verzamelingen nog een deel van de winkelvoorraad van een anonieme Leeuwarder balein- en ivoorsnijder, die ook wel eens cocosnootdoppen zal hebben besneden.

Het is een gelukkige omstandigheid, dat Dr Sixma van Heemstra als conservator verbonden is aan ons Openlucht- of Volkskunst museum te Arnhem, waar hij zijn liefde voor de oude Hindeloper cultuur kan wijden aan de daar aanwezige Hindeloperkleding en -kamer.

Wie zich kan permitteren voor zijn liefhebberijen naar het buitenland te gaan, verzuime niet naar Neurenberg te gaan, waar in het Germanische Museum een originele, complete, Hindeloper kamer wordt getoond. Een conservator uit Neurenberg heeft ruim een halve eeuw geleden een half jaar in Hindelopen gewoond tot het bijeenbrengen hiervan.

Zou de niet minder fraaie kamer, die vóór de oorlog in het Volkskunst-museum te Berlijn te zien was, nog in wezen zijn?

De tijd zal het leren!

Nanne Ottema.